

Dostoýewskiý

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Medisina, Romanlar

написано kitapcy | 24 января, 2025

Dostoýewskiý DOSTOÝEWSKIÝ

Orta gatlakdan bolan aristokrat maşgalada dünýä indi. Baý durmuşda ýaşamady. Dostoýewskiniň altmyş ýyllyk ömründe ýazan romanlarynyň okyjylary Russiýany-da, bu ýurduň baý gatlagyny-da görüp bilmezler, onda görünýän zat diňe adamlar. Gürrüňsiz, ol külli Russiýanyň iň söýgülisi ýazyjysydyr, daşary ýurtlarda-da şeýle.

1821-nji ýylyň noýabrynda dünýä indi. Altmyş ýyllyk ömri we yzynda galdyran eserleri watany Russiýada-da, slawýan dünýäsinde we bu dünýä bilen birnäçe asyrdan bäri bile ýaşap gelýän türki dünýäniň gatlaklarynda-da iň jedelli gürrüňleriň biri bolmagynda galýar. Bütün dünýä Dostoýewskini okamaga dowam edýär. Ol indi Russiýanyň buýsanjyna öwrüldi, emma wagtynda rus edebiýatynyň Turgenýew ýaly läheňleri onuň eserlerini berk tankyt edipdiler. Bu tankytlaryň käbirleri onuň syýasy garaýyşlaryndan başlap psihologik gabartmalara çenli uzaýar. Sowet öwrülişigi ýazyja başgaça baha berdi, emma 1956-njy ýyldan soň eýýäm başga bir Dostoýewskiý bardy.

• BAÝ DURMUŞDA ÝAŞAMADY

Biziň ýazyjymyz Ýaşar Kemala çenli Tolstoýyň muzeýinde bir aristokratyň hemme wagt üçin bar bolan mümkinçilikden Dostoýewskiniň perişan muzeýinde bolsa halkyň ýazyjysynyň

uçran haksyzlygyndan söz açyp bilýär. Hakykatda şeýlemidi? Orta gatlakdan bolan aristokrat maşgalada dünýä indi. Bular ýalylara dworýanlar diýilýär. Baý durmuşda ýaşamady. Uly baýlyklara mahsus telbelikleriň iň pesi-de ony maliýe taýdan gowşadypdyr we ondanqm elbetde ýene psihoanalizleýji roman orta çykypdyr: «Tentek». Durmuşy kyn geçipdir. Tutgaý (epilepsiýa) keselinden ejir çekipdir. Başyndan geçiren dert-keselleri döreden eserlerinde mesaña bildirýär. Bu maglumatlar medisina ylmyňy häzirem gyzyklandyryp gelýär.

• DIŇE ADAMLARY SURATLANDYRÝAR

«Biçäreleri” ýazandan soň Nikolaý I-iň gözüne düşdi. Gogolyň hatyna ýazan düşündirişi başyna dert açdy. Hat sebäpli sürgüne iberildi. Ölüm jezasyndan iň soňky pursatda halas boldy. Sürgünden okgunly rewolýusioner we immigrant bolup däl-de, yňdarma panslawýançy, hristian Russiýany öňe tutýan, aziýaly türkleri halamaýan biri bolup dolandy. Emma Dostoýewskiniň aýratynlygy bu däl. Onuň romanlaryny okaýanlar Russiýany-da, bu ýurduň baý gatlagyny-da görüp bilmezler, onda görünýän zat diňe adamlar. Ol gürrüňsiz külli Russiýanyň iň söýgüli ýazyjysydyr, daşarky dünýäde-de şeýle.

• TERJIMELERI GOWŞAKDY

Onuň käbir eserleri fransuz dilinden edilensoň diýseň gowşak çykýardy. Soňky wagtlarda ussat terjimeçiler bar. Dostoýewskiý hemişe halanyp okaljak ýazyjydyr. Käbirleri okamakdan ýadar, käbirleri üçin bolsa okalmaga mynasyp ýeke-täk ýazyjydyr. Kitap tekjesinde “Doganlar Karamazowlar”, “Jenaýat we jeza”, “O dünýäden hatlar” öwran-öwran okalmakdan ýaňa sahypalarynyň bir gyrasy ýyrtylyşyp ugran jiltler halynda hemişe durjagyny bilýärin.

Gürrüňsiz skandinaw edebiýatynda-da, özünden soňky fransuz edebiyatynda-da Dostoýewskiden täsirlenenler bar. Atlaryny bermeselerem, şol stilde gidýärler. Emma olaryň Dostoýewskiniň derejesinde ussat romançydygyny aýtmak mümkin däl. Başga hili gözleglerem bar, hususanam Ýewropada.

• DOSTOYEVSKIMI TOLSTOÝ?

Bir zat möhüm: ýazyjy slawýanlaryň bileleşmegini syýasy pikirlerinde ýañzydardy. Slawýan dünýäsiniň onuň üçin nähili seljermeler geçirendigi jedelli. Dostoyewskimi ýa Tolstoýmy? Meniň pikirimçe ikisem. Käte Tolstoý Dostoyewskiden has internasionalist, emma syýasy ýazgylaryndaky ähli slawýanparazlygyna garamazdan Dostoyewskiý Tolstoýdan has internasionalistdir.

• «HECE» NEŞIRÝATYNYŇ DOSTOYEVSKIDEN ÝÖRITE NEŞIRI

Geçen ýyl Dostoyewskiniň doglan gününüň 200 ýyllygydy. Bütin dünýäde bellendi diýip bilmeris. Geň ýeri Russiýanyň özi ýazyjynyň hormatyna garaşlylyşy ýaly medeni çäreleri geçirmedi. Muňa derek rus dilini hökmany bilmek şerti öňe sürülýän we Russiýa Federasiýasynyň goşun salyp halky oka tutan Gazagystanynda Dostoyewskiniň 200 ýyllygy bellenip geçildi.

• TÖWEREKLEÝIN BIBLIOGRAFIÝA

Türkiýede onçakly eşdilmän galan ylmy iş edildi. «Hece Yayınları» iki uly jilt görnüşinde «Dostoyewskiniň ýörite sanyny» taýýarlady. Iki jilt jemi 1.200 sahypadan ybarat. İşde Dostoyewskiniň bibilografiýasy töwerekleýin berilýär. Eserleriniň çap edilen ýyllarynam takyk berýär. Türk diline terjime eden eserlerini Birsen Karaja we Gülsün Ýılmaz Gökkis tertipleşdiripdir. Düýpli seljerme sanawynyň käbirleri rus awtorlara degişli we rus dilinden terjime edilipdir. Biziň deň-duşlarymyz şumada çenli bular ýaly düýpli işiň edilenini görmändiler. Bu asylly iş öwgä mynasyp. Üstesine şu ýerde awtorlaryň tutuş sanawyny bermegim mümkin däl, ýöne birnäçe makalanyň, has dogrusy monografiýalaryň türk ýazyjylary tarapyndan ýazylandygyny belläp geçesim gelýär. Olar ylmy jemgyýetçiligimizde rus filologiyasy boýunça gyzyklanýan esasy adamlarymyz bolup durýar.

Köp sanly ýubileý günleri geçirilýär. Hatda bu möhüm ýubileýler biziň ýazyjylarymyza degişli. Ýakyn wagtda Ýunus

Emre bulardan biridi. Henize çenli düýpli edilen işleri göremok. «Hece» neşirýatynyň bu iki jiltligi düşünje dünýämiz üçin abyrsyz uly işdir, bahasyna ýetip bolmajak bähbitdir. Üstesine Dostoýewskiý boýunça başga edebiýatlaryň edebiýatçylary tarapyndan geçirilen deňeşdirmeli bir seljerme-de goşulypdyr.

Ilber ORTAÝLY.

«HÜRRİYET» gazetini, 09.01.2022 ý. Edebi makalalar